

спеціальні випадки перебігу наведених темпоральних величин у наведених відносинах, на що вказано в статті.

Зазначене свідчить про значимість часових обмежень виконання обов'язку продавця й здійснення відповідного права покупця щодо передачі товару та актуалізує розкриття цього питання в реалізації змісту інших зобов'язальних відносин.

Література

1. Флейшиц Е.А. Момент перехода права собственности по договору купли-продажи в гражданском праве крупнейших иностранных государств и СССР // Ученые труды. Ученые труды ВЮОН. - М.: Юрид. изд-во МЮ СССР, 1947. - Вып. 9. - 416 с.

2. Постанова Вищого господарського суду України від 22.04.2008 р. у справі № 35/311. - [Електронний ресурс]: //http://reyestr.court.gov.ua/Review/1653633.

3. Луць В.В. Строки і терміни в цивільному праві: монографія / В.В. Луць - К.: Юрінком Інтер, 2013. - 320 с.

4. Постанова Вищого господарського суду України від 13.06.2007 р. у справі № 01/83-38. - [Електронний

ресурс]: //http://reyestr.court.gov.ua/Review/800916.

5. Постанова Вищого господарського суду України від 30.08.2006 р. у справі № 1/119. - [Електронний ресурс]: //http://reyestr.court.gov.ua/Review/105354.

6. Постанова Вищого господарського суду України від 16.01.2007 р. у справі № 33/118-06. - [Електронний ресурс]: //http://reyestr.court.gov.ua/Review/367281.

7. Постанова Одеського апеляційного господарського суду від 07.08.2007 р. у справі № 3/562/06. - [Електронний ресурс]: // http://http://reyestr.court.gov.ua/Review/876685.

8. Рішення Печерського районного суду м. Києва від 16.08.2006 року № 2-202-1/06. // Архів Печерського районного суду м. Києва.

Маковій В.П.

кандидат юридичних наук, доцент,
начальник кафедри цивільно-правових дисциплін
ОДУВС

Надійшла до редакції: 22.03.2014

УДК 347.9

ПРАВО НА СУД У “РОЗУМНІ СТРОКИ” АБО ВІРТУАЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО: МАЙБУТНЄ ЧИ РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ?

Середницька І.А.

Ульяник М.М.

Гарантом захисту порушених прав, свобод і законних інтересів виступає держава. Через велику кількість цивільних справ, що надходять до суду, знижується оперативність розгляду матеріалів справ, порушуються строки розгляду, а як наслідок, виникає недовіра до судових органів і держави взагалі. З метою ліквідації цього явища запроваджується електронне (віртуальне) судочинство.

Ключові слова: право на захист, розумні строки, віртуальне (електронне) судочинство, відеоконференція, комп'ютеризація, електронізація судового процесу.

Гарантом защиты нарушенных прав, свобод и законных интересов выступает государство. Из-за большого количества гражданских дел, поступающих в суд, снижается оперативность рассмотрения материалов дел, нарушаются сроки рассмотрения, а как следствие, возникает недоверие к судебным органам и государства в целом. С целью ликвидации этого явления вводится электронное (виртуальное) судопроизводство.

Ключевые слова: право на защиту, разумные сроки, виртуальное (электронное) судопроизводство, видеоконференция, компьютеризация, электронизация судебного процесса.

Safeguards to protect the violated rights, freedoms and legitimate interests of a State. Due to the large number of civil cases filed in court, reduced efficiency review of case materials, violated the terms of consideration and as a result there is distrust of the judiciary and the state in general. To eliminate this phenomenon introduces electronic (virtual) trial.

Keywords: the right to defense, a reasonable time, virtual (electronic) proceedings, videoconference, the trial of computers.

Збільшення обсягів цивільного обігу, проблеми доступності судового розгляду та кваліфікованої юридичної допомоги для громадян, інстанційності судової діяльності змушують все частіше говорити про необхідність застосування електронних технологій у цивільному судочинстві.

Зважаючи на це, метою статті є визначення особливостей електронного (віртуального) цивільного судочинства, з'ясування досвіду зарубіжних країн щодо використання цього виду судочинства, а також розгляд електронного (віртуального) судочинства як право сторін у цивільному процесі.

Окремі аспекти віртуального судочинства досліджувалися В.В. Писаренко, С.В. Ківаловим, В.П. Пилипенко, В.П. Огурецьким, Є.В. Корольовим, О.В. Касминіним, О.Г. Біленко, М.М. Бондаренко, С.О. Пограничним та іншими. Нами було проаналізовано велику кількість видань щодо віртуального судочинства, розглянуто практику українських суддів щодо проведення засідання в режимі відеоконференції, а також було досліджено погляди багатьох практиків стосовно недоліків і переваг вказаного виду судочинства.

“Якщо вас немає в Інтернеті, значить, ви не існуєте”. Так вважає засновник компанії “Майкрософт” Білл Гейтс. Згаданий вислів досить точно характеризує сьогоднішню тенденцію розвитку суспільних відносин.

Різноманітні технології зберігання інформації, електронні ЗМІ, електронні гроші, соціальні мережі, скайп, e-mail, Інтернет-магазини, віртуальний уряд і електронний документообіг – усе йде до того, що незабаром людині зовсім не обов'язково буде виходити з будинку, тому що всі справи вона зможе вирішити за допомогою свого ноутбука або смартфона. Погано це чи добре – питання спірне.

Практично всі сфери життя людини пронизані нитками компютеризації та інтернетизації. Це стало досить звичайним явищем і невід'ємним елементом повсякден-

ня, своєрідними електронними помічниками людини, які дозволяють ефективно планувати, управляти й організувати роботу, обмінюватися інформацією без обмежень у часі й просторі.

З кожним роком, навіть з кожним місяцем, випадає нагода побачити, як комп'ютеризація просувається вперед надзвичайно швидкими темпами, поступово витісняючи звичні для нас ручку й папір, замінюючи "живе спілкування" віртуальним, звичайне діловодство – електронним.

Такі поняття, як онлайн-конференції, веб-камери, інтерактивні дошки вже більше нікого не дивують. Вони увійшли в наше життя майже непоміченими й посіли в ньому чільне місце.

У правовій сфері комп'ютери також посіли почесне місце. Вони значно полегшують працю державних і приватних структур. Зокрема, йдеться про електронну компіляцію даних, електронний документообіг, електронний цифровий підпис [1].

Необхідно пригадати, що забезпечення прав і свобод людини згідно з Конституцією України є головним обов'язком держави, яка гарантує кожній особі можливість захисту правовими методами (в адміністративному, законодавчому, судовому порядку національної системи чи за допомогою міжнародно-правових засобів захисту). Але питання строків відіграє не менш важливу роль у процесі захисту порушених прав, свобод і законних інтересів людини й громадянина.

Отже, з метою повного, неупередженого та оперативного розгляду цивільних справ, ще не так давно відбулася "електронізація" судових процесів, тобто все більш широко почали використовуватися комп'ютерні та телекомунікаційні технології. Основною метою згаданих технологій є забезпечення інформаційної підтримки електронного (віртуального) судочинства. Мова йде передусім про електронну форму подання документів до суду, викликів і повідомлень сторін, вірогідність і доказову силу електронних документів тощо, що забезпечує електронне документування судового діловодства відповідно до вимог процесуального законодавства [1]. До речі, це є головним питанням модернізації цивільних процесів в Україні, адже в багатьох країнах світу (США, Канада, Нова Зеландія, Австрія, Італія, Англія, Німеччина тощо) цей вид судочинства вже запроваджений [2, 57].

Наприклад, у грудні 2005 р. в окремих судах Італії почався експеримент з тестування електронної системи цивільного судочинства. Її перевірка була успішно завершена в грудні 2008 р., і Арбітражний суд Верони став першою судовою інстанцією, в якій була впроваджена нова технологія.

Сьогодні електронне судочинство в Італії розглядається як додаткова можливість для сторін у процесі, суддів, працівників апарату суду вирішити ряд технічних проблем, використовуючи електронну передачу даних [2, 58]. Крім того, запропоноване рішення виявляється ще й економічно вигідним.

Досить вдало працює й система юридичних консультацій у режимі он-лайн. Відповідно до результатів соціологічного опитування близько 90 % консультацій з приводу цивільних питань проводяться в режимі он-лайн.

Розглядаючи питання електронного судочинства в інших країнах світу, не можна обминути й американську юридичну практику, яка просунулась значно вперед. В американській юридичній практиці існує дві електронні

системи, що забезпечують електронне судочинство.

Перша з них – PACER (діє з 1988 р.) – це своєрідна база даних судових документів з вільним доступом до неї. Для того, щоб отримати інформацію про той чи інший судовий документ або його зразок, необхідно зареєструватися в системі, ввести номер потрібної справи, прізвища судді, позивача, відповідача або скористатися пошуком за іншими категоріями [3]. До речі, користування системою є оплатним: перегляд, копіювання або друк однієї сторінки документа коштує декілька доларів. Але передбачаються й вигідні знижки при довгому користуванні.

Друга система – CM/ECF (діє з 2001 р.) – слугує для подачі документів до суду [3]. Користувачеві необхідно насамперед зареєструватися, але логін і пароль користувачеві надає федеральний суд. При цьому логін замінює електронний підпис на документі й регулюється відповідними нормами. Подача документів до суду в електронному вигляді – безкоштовна, тобто без сплати судового збору або державного мита. Це є однією з основних переваг цієї програми.

У США існує тенденція зростання кількості судових справ саме в електронному вигляді. Але документи, що містять відомості, які не підлягають розголошенню, як правило, подають у письмовій формі й зберігаються вони в системах у спеціальному форматі Adobe Portable Document [3].

Виходячи з наведених прикладів, відпадає необхідність у доведенні того, що віртуальний суд і відеоконференції життєздатні й ефективні.

Українське судочинство теж намагається йти в ногу з часом. Так 30 листопада 2009 року в Україні було проведено перше в режимі он-лайн засідання третейського суду, що розглядав спір між двома підприємствами. Через значну віддаленість сторін процесу (одна сторона з Києва, а інша - з Одеси), позовна заява була подана електронною поштою та скріплена електронним цифровим підписом, засвідченим стандартним програмним забезпеченням [4, 5]. У такий спосіб було отримано решту всіх документів у справі, зокрема заперечення відповідача. Все це в сукупності дозволило істотно спростити й прискорити судовий розгляд, тобто було дотримано принцип розумності строків.

Під час засідання в режимі он-лайн були розглянуті документи, які виводилися всім учасникам на монітори, заслуховувалися думки сторін. Також була застосована аудіо- й відеофіксація всього, що відбувалося в ході розгляду справи. Закінчивши вивчення документів і завершивши дебати, судді пішли на нараду, а решту учасників від'їжджали від системи відеоконференції зв'язку. Запис було припинено, а після - відновлено для оголошення винесеного рішення.

На сьогодні в Україні проведення судочинства в такий спосіб є не тільки прикладом з практики, але існує й правова природа "цього явища". Так, за ініціативою трьох народних депутатів України, а саме Валерія Писаренка, Володимира Пилипенка й Сергія Ківалова, було внесено пропозицію, а в подальшому було прийнято Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції" від 04.07.2012 року [6]. Цей закон став логічним продовженням ратифікації другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємодопомогу в кримінальних справах у Кримінальному процесуальному кодексі України (ст. 853), що надає право громадянам брати участь у засіданнях суду, використовуючи відеозв'язок.

Цей закон зазначає, що використання в судовому засіданні технічних засобів і технологій має забезпечувати належну якість зображення та звуку. Учасникам судового процесу має бути забезпечена можливість чути та бачити хід судового засідання, ставити запитання й отримувати відповіді, реалізовувати інші надані їм процесуальні права й виконувати процесуальні обов'язки.

Відповідно до ч. 2 Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції" від 04.07.2012 року суд за власною ініціативою або за клопотанням сторони чи іншого учасника цивільного процесу може постановити ухвалу про їх участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції [6, ч. 2]. Але слід підкреслити, що головною умовою проведення засідання в такому стилі є наявність у всіх сторін комп'ютерів і вільного доступу до мережі Інтернет. Досить тупиковою є ситуація, якщо, наприклад, відповідач є сільським мешканцем, де немає Інтернету та комп'ютерів, або він просто не вміє цими приладами користуватися. Що ж тоді?.. Виходить, що поняття "розумні строки", "розгляд справи в розумні строки" відносяться лише до громадянина, який має навички в користуванні комп'ютером і мережею Інтернет та має всі необхідні для цього прилади? Звідси й ця нерівність між прошарками населення, поділ між людьми, на подолання з яким постійно направлена політика держави.

Необхідно також відмітити, що поки законодавством не передбачений повний перелік підстав, за яких суд може ухвалити рішення про участь у засіданні в режимі відеоконференції тієї чи іншої сторони [7, 14]. Тому й згоди на таку форму спілкування в учасника засідання отримувати не потрібно, що, безумовно, зачіпає його інтереси.

Водночас, поруч зі згаданим законом, який має на меті вдосконалити процедуру судового розгляду справ, впроваджуючи новітні технології та апаратуру, був прийнятий наказ Державної судової адміністрації України від 20 вересня 2013 року № 119 "Про реалізацію проекту щодо надсилання судами SMS-повідомлень учасникам судового процесу в місцевих та апеляційних загальних судах" [8]. Відповідно до цього Наказу кожний учасник судового процесу має можливість отримувати SMS-повідомлення з приводу розгляду справи, за умови написання відповідної заяви, вказавши свій мобільний телефон. До речі, у багатьох судах України ця новела активно практикується. Наприклад, у Печерському районному суді м. Києва, Святошинському районному суді м. Києва, Автозаводському районному суді м. Кременчука, Апеляційному суді Закарпатської області, Апеляційному суді Дніпропетровської області, Оболонському районному суді м. Києва, Подільському районному суді м. Києва та інших [9].

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що все ж таки неможливість прибуття до суду учасників засідання в назначений час або через відсутність грошей на дорогу є основними причинами наявності тяганини, яка має місце в українських судах, що, у свою чергу, підриває довіру та авторитет до державних органів і держави взагалі. Тому для ліквідації такого явища необхідно активніше застосовувати такий вид судочинства, як електронне (віртуальне) судочинство. Оскільки воно дозволяє електронне заповнення позовних документів, проводить віртуальні юридичні консультації, надсилає електронні запити та надавати електронні копії, проводити судові засідання в режимі он-лайн.

Очевидними перевагами електронного (віртуального) судочинства є своєчасне повідомлення й надання інформації для юристів, економія робочого часу співробітників судів до 30 %-40 %, економія робочого часу працівників канцелярії до 20 %-30 %, економія витрат на друк документів, економія матеріальних ресурсів держави на доставки чи поїздки до суду [10, 159].

Доречним було б також зауважити, що електронне судочинство - це прогресивний і дуже важливий крок, який насамперед формує позитивний образ України в очах Європейського Союзу та світу загалом.

Література

1. Електронне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку Юридический вестник Украины. - [Електронний ресурс]: http://yurincom.com/ru/yuridichniy_visnyk_ukrainy/overview/?id=5533 - Назва з екрану.
2. Брановицкий К.Л. Опыт электронного правосудия: достижения и проблемы / К.Л. Брановицкий // Закон. - 2011. - № 2. - С. 57-65.
3. Виртуальный суд: опыт и перспективы // Судебно-юридическая газета online. - [Электронный ресурс]: <http://sud.ua/newspaper/2009/06/05/35071-virtualnij-syd-opit-i-perspektivi> - Назва з екрану.
4. Реально віртуальний суд: Відеоконференції дозволять учасникам процесу економити час і гроші // Закон і Бізнес. - [Електронний ресурс]: http://zib.com.ua/ua/print/11349videokonferencii_dozvoljat_uchasnikam_sudovih_zasidan_ekonom.html - Назва з екрану.
5. Нове правосуддя: вперше в Україні в онлайн-відеоконференції було розглянуто позовну заяву, подану електронною поштою // Українська третейська спілка. - [Електронний ресурс]: <http://sud-ua.com/2009/12/29/nove-prvosuddya>. - Назва з екрану.
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції: Закон України від 4 липня 2012 р. № 5041-VI // Верховна Рада України. Законодавство України. - [Електронний ресурс]: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5041-17>. - Назва з екрану.
7. Борисова В.Ф. Проблемы и перспективы обращения в суд в электронной форме / В.Ф. Борисова // Арбитражный и гражданский процесс. - 2011. - № 3. - С. 14-16.
8. Про реалізацію проекту щодо надсилання судами SMS-повідомлень учасникам судового процесу в місцевих та апеляційних загальних судах: Наказ Державної судової адміністрації України від 20 вересня 2013 року № 119. // Верховна Рада України. Законодавство України. - [Електронний ресурс]: <http://zakon2.rada.gov.ua>. - Назва з екрану.
9. Надсилання судової повістки у вигляді SMS-повідомлень: Офіційний веб-портал "Судова влада України". - [Електронний ресурс]: <http://court.gov.ua/smses> - Назва з екрану.
10. Каламайко А.Ю. Електронні технології в цивільному процесі: постановка проблеми // Університетські наукові записки. - 2013. - № 12. - С. 159-165.

Середницька І.А.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
ОДУВС

Ульяник М.М.

науковий співробітник відділу
організації наукової роботи
ОДУВС

Надійшла до редакції: 12.03.2014

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**